

вихідних формах – 8,7 см. Дещо менші значення досліджуваної ознаки були сформовані у 2023 р. з варіюванням від 7,6 см у ‘Служниця одеська’, ‘Дріада 1’ до 9,3 см – ‘Варвік’. Середня довжина головного колоса батьківських форм у поточному році визначена на рівні 8,5 см.

Встановлено достовірно більшу довжину головного колоса за стандарт ‘Лісова пісня’ у сортів ‘Варвік’, ‘Колос Миронівщини’, ‘Перлина Лісостепу’ – 2022 р. і ‘Варвік’, ‘Царівна’, ‘Либідь’, ‘Богемія’, ‘Вебстер’, ‘Колос Миронівщини’, ‘Мирлена’, ‘Перлина Лісостепу’ – 2023 р.

Всі популяції F_2 , формуючи максимальні показники довжини головного колоса в межах 10,0–12,1 см, перевищували вихідні батьківські форми у яких найвищий прояв ознаки становив 9,1–10,4 см. Середню довжину головного колоса батьківських компонентів гібридизації перевищували лише чотири комбінації схрещування – ‘Вебстер’ / ‘Царівна’ (9,5 см), ‘Дріада 1’ / ‘Перлина лісостепу’ (9,6 см), ‘Мирлена’ / ‘Либідь’ (9,8 см), ‘Богемія’ / ‘Либідь’ (10,6 см).

Високим позитивним ступенем трансгресії і частотою рекомбінантів характеризувалися популяції

F_2 ‘Дріада 1’ / ‘Перлина лісостепу’ ($T_c = 10,6\%$; $T_h = 13,4\%$), ‘Служниця одеська’ / ‘Царівна’ ($T_c = 16,5\%$; $T_h = 17,4\%$), ‘Мирлена’ / ‘Либідь’ ($T_c = 16,7\%$; $T_h = 17,8\%$), ‘Богемія’ / ‘Либідь’ ($T_c = 26,0\%$; $T_h = 16,2\%$).

В умовах 2023 р. середня довжина головного колосу популяцій F_2 становила 8,3–9,8 см з перевищенням над вихідними формами у ‘Служниця одеська’ / ‘Царівна’, ‘Служниця одеська’ / ‘Либідь’, ‘Дріада 1’ / ‘Перлина лісостепу’ (*erythrospermum*), ‘Варвік’ / ‘Либідь’, ‘Мирлена’ / ‘Либідь’.

За максимальним проявом (9,5–11,2 см) у 2023 р. 9 із 13 популяцій перевищили показники батьківських форм (9,0–10,3 см). Водночас високий ступінь та частоту трансгресій визначили лише у ‘Дріада 1’ / ‘Перлина лісостепу’ (*erythrospermum*) ($T_c = 22,2\%$; $T_h = 16,2\%$), ‘Служниця одеська’ / ‘Царівна’ ($T_c = 16,7\%$; $T_h = 17,4\%$).

Виділено популяції ‘Дріада 1’ / ‘Перлина лісостепу’ та ‘Служниця одеська’ / ‘Царівна’, які характеризувалися високим ступенем та частотою позитивних трансгресій у 2022 і 2023 рр.

Ключові слова: пшениця м'яка озима, довжина головного колоса, популяції, ступінь трансгресії, частота трансгресії.

УДК 631.5

МАТУС В. М.*, НОСУЛЯ А. М., КУРОЧКА Н. В.

Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Горіхуватський шлях, 15, м. Київ, Україна, 03041

*e-mail: matysv@ukr.net

РЕЄСТРАЦІЯ СОРТІВ ПЛОДОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Однією з традиційних галузей сільського господарства України є плодівництво. Плодово-ягідна продукція має велике значення у забезпеченні продовольчої безпеки держави. В умовах глобальних викликів та інтеграції України у світову економіку важливим стає аналіз сортів за господарсько-цінними характеристиками, що задовольняють потреби споживачів. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні (далі – Реєстр сортів) постійно поповнюється новими сортами, які відповідають критеріям відмінності, однорідності та стабільності та водночас демонструють високу господарську цінність.

Реєстрація плодівних культур в Україні має свої особливості. Після подання заявки до Компетентного органу процедура включає формальну експертизу поданих документів та кваліфікаційну експертизу. Відповідно до статей 27 та 29 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» кваліфікаційна експертиза на відмінність, однорідність і стабільність (далі – ВОС), а також на придатність сорту для поширення (далі – ПСП) проводиться на підставі інформації, наданої заявником.

Кваліфікаційна експертиза розпочинається після подання заявником відомостей про результати польових досліджень експертизи на ПСП та на відповідність критеріям ВОС.

У процесі випробувань заявник визначає морфологічні ознаки сорту відповідно до затверджених методик, а також оцінює його господарсько-

цінні характеристики. Серед останніх враховуються: урожайність сорту, урожай з одного дерева, маса плоду, біохімічний склад плодів, стійкість до абіотичних (зимостійкість, посухостійкість) і біотичних (хвороби, шкідники) чинників, терміни досягання, дегустаційна оцінка та рекомендований напрям використання сорту. Результати кваліфікаційної експертизи сортів, які проходять експертизу на підставі інформації, наданої заявником заносяться до бази даних сортів та враховуються при підготовці експертного висновку.

За останні п'ять років найбільше сортів проходили кваліфікаційну експертизу серед таких ботанічних таксонів, як ліщина звичайна, лохина щиткова, суниця садова, черешня, малина, персик звичайний та яблуня домашня, що свідчить про зростаючий інтерес до ягідних і кісточкових культур.

У випробуванні з'явилися сорти ботанічних таксонів, яких давно не було, а також нових, серед яких: ліщина горіхова, фісташка справжня, унабі справжній (зізіфус), вишневий гібрид вишня звичайна × вишню сивувату (підщепа), слива цистена (підщепа), гібрид алича (слива розлога × вишнеслива) × персик звичайний (підщепа), алича (слива розлога × вишнеслива) (підщепа).

Після завершення кваліфікаційної експертизи та підтвердження відповідності сорту вимогам ВОС та ПСП, інформація про нього заносяться до Реєстру сортів.

Реєстр сортів рослин структуровано за 12 групами, серед яких є і плодово-ягідні. Станом на 01.08.2025 зареєстровано 15177 сортів, з них частка плодових складає 831 сорт, що становить 5,5%. Серед 53 ботанічних таксонів плодових культур, зареєстрованих в Україні, найбільшою кількістю сортів представлена яблуня – 96 сортів, далі йдуть суниця садова – 92 сорта, лохина щиткова – 56, груша звичайна – 51, малина – 47, черешня – 46, горіх грецький – 44, смородина чорна – 41, ліщина велика (фундук) – 37, персик звичайний – 35, ліщина звичайна – 25, інші культури представлені меншою кількістю сортів. Найбільше сортів припадає на яблуню та суницю садову, які традиційно є провідними культурами у садівництві завдяки універсальності використання, різним строкам досягання та високій затребуваності на внутрішньому і зовнішньому ринках. Велику кількість сортів лохини щиткової можна пояснити зростанням інтересу споживачів завдяки її дієтичним і лікувальним властивостям та перспективністю у промисловому садівництві.

У Реєстрі сортів і досі підтримуються сорти, зареєстровані ще у 1950–1970 роках. Це, зокрема, сорти груші звичайної: 'Бере Боск', 'Конференція', 'Корсунська', 'Улюблена Клаппа'; сорти персика звичайного: 'Дніпровський', 'Дружба', 'Київський ранній', 'Пам'ять Шевченка', 'Рум'яний'; череш-

ні: 'Китаївська чорна', 'Мелітопольська чорна', 'Рання Дюки'; яблуні домашньої: 'Голден Делішес', 'Ренет Симиренка', 'Слава переможцям'. Їхніми заявниками та підтримувачами виступають провідні наукові установи: Інститут садівництва НААН, Дослідна станція помології імені Л. П. Симиренка ІС НААН, Мелітопольська дослідна станція садівництва імені М. Ф. Сидоренка ІС НААН, Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка НАН України. Збереження таких сортів у Реєстрі свідчить про те, що вони досі не втратили свого господарського значення, зберегли адаптивність та цінні селекційні ознаки.

Аналіз зареєстрованих сортів плодових культур в Україні показує, що найбільший інтерес селекціонерів і виробників зосереджений навколо традиційно популярних і економічно важливих культур, таких як яблуня, суниця садова, лохина, груша та малина. Одночасно зберігається інтерес до горіхоплідних культур, зокрема фундука та горіха грецького. Поєднання традиційних і нових сортів плодових та ягідних культур, що знаходять широке застосування у сільськогосподарському виробництві, сприяє сталому розвитку галузі плодівництва в Україні.

Ключові слова: сорти рослин; кваліфікаційна експертиза; господарсько-цінні характеристики; реєстрація сортів; плодови культури.

УДК 624. 4 382 285.2 633

ОЧКАЛА О. С., САУЛЯК Н. І.*, ТРАСКОВЕЦЬКА В. А., ВАСИЛЬЄВ О. А., БУШУЛЯН М. А.

Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннєзнавства та сортовивчення НААН України, Овідіопільська дорога, 3, м. Одеса, Україна

*e-mail: nadjasauljak@gmail.com

ШКОДОЧИННІСТЬ ФУЗАРІОЗУ НА ПОСІВАХ ГОРОХУ

Горох (*Pisum sativum* L.) є однією з найважливіших зернобобових культур у світі, що має значне економічне та агрономічне значення. Вирощування гороху сприяє підвищенню родючості ґрунтів завдяки його здатності до біологічної фіксації атмосферного азоту. Проте, попри агрономічні переваги, ця культура уражується великою кількістю захворювань, зокрема особливої шкоди завдає фузаріозне в'янення та коренева гниль, спричинені патогенами роду *Fusarium*. Шкодочинність цієї хвороби полягає у багатогранному негативному впливі на всі фази розвитку рослин, що призводить до значних втрат врожаю. Актуальність проблеми посилюється змінними кліматичними умовами, порушенням сівозміни, а також поширенням резистентних до фунгіцидів форм грибів.

Фузаріоз гороху спричиняють кілька видів грибів *Fusarium*, з яких найбільш поширеними є *Fusarium oxysporum*, *Fusarium solani* та *Fusarium avenaceum*. Основними джерелами первинного зараження є інфіковане насіння, ґрунт та рослинні рештки. Розвиток хвороби залежить від трьох складових: наявності патогену, сприйнятливості сорту та сприятливих для грибів умов довкілля. Гриби *Fusarium* активно розвиваються за темпе-

ратури 18–25°C та підвищеної вологості ґрунту, особливо в періоди посухи або інших стресових навантажень на рослину. Висока густина посівів створює мікроклімат підвищеної вологості, що сприяє поширенню інфекції.

Шкодочинність фузаріозу проявляється протягом всього вегетаційного періоду і вражає як кореневу систему, так і надземні частини рослин.

Раннє ураження кореневої системи викликає кореневу гниль, з ушкодженням кореневої шийки, коренів і сім'ядолей. Це призводить до загибелі сходів, що спричиняє істотне зрідження посівів і зниження продуктивності. Рослини, які пережили інфікування, мають слабку кореневу систему, що обмежує поглинання поживних речовин і води.

Ураження вегетативної частини рослини проявляється у вигляді фузаріозного в'янення (трахеомікозу). Патоген проникає в судинну систему, викликаючи побуріння судин і перекриття провідної тканини. Симптоми розпочинаються на нижніх листках – пожовтіння, скручування й поступове засихання, що поширюється вгору. За сильного ураження рослина гине ще до дозрівання. Навіть частково уражені рослини мають ослаблений розвиток і формують менший урожай.